

הילולת הנביא

פעם בשנה, בכ"ח באייר, ביום שבו לפי המסורת נפטר שמואל הנביא, מתקיימת באתר נבי סמואל בירושלים הילולה גדולה. מהם שורשיה ומה בינה לבין הילולת ל"ג בעומר במירון?

כתב: זאב ח' (זאבו) ארליך, חוקר ארץ ישראל

הנהיגו חצרות באונגוואר לפני השואה. את תחילת האירועים, בליל כ"ח באייר, מציין האדמו"ר בהדלקת האבוקה על גג המבנה (ההדלקה הגדולה), שלאחריה פורצת השמחה הגדולה, הכוללת את כל המרכיבים של ל"ג בעומר המוכרים מהילולת מירון: ריקודים ושירים, פיוטים שנתחברו במיוחד לאירוע ולמקום, נדרים ונדבות (בעבר בעיקר של שמן ופריטי לבוש וכיום גם תרומות נכבדות יותר) וגם, איך לא, 'חאלקה' לילדים. כיום לא מקובלת השהיה במקום מעבר לאותו יום עצמו, אם כי בעבר, כבמירון בימינו, היה מקובל לשהות כאן כמה ימים. סעודה גדולה 'טיש לחיים' נערכת במקום (ולעיתים בשכונת רמות הסמוכה, מקום ישיבת מוסדות חסידות אונגוואר). במוצאי כ"ח באייר, אור לכ"ט באייר, נערכת במקום ההדלקה הקטנה – זכר למסורת המציינת את פטירתו של

הספרדים על קבר שמואל... וביום מתחילים להלוך אנשים ונשים וטף כמה ימים זה אחר זה" (אגרת משנת תס"א/ו, 1701/6). לעתים היו העולים למקום עושים זאת בשכרות או בחוסר צניעות, ועל כך נכתב בספרות השו"ת (שאלות ותשובות בנושא ההלכה): "לבלי ילכו שתויי-יין בקבר שמואל הנביא", וכן "לבתי ילכו האנשים עם הנשים".

גם פיוטים שונים שנאמרו בקבר או בתהלוכה אליו נשתמרו, וייתכן כי ראשיתו של מנהג ההדלקה במירון, בל"ג בעומר, הוא י"ח באייר – נעוצה בעצם כאן, בקברו של שמואל, בכ"ח באייר.

ההדלקה הגדולה

מי שמובילה כיום את ההילולה בנבי סמואל היא חסידות אונגוואר, בהנהגת האדמו"ר, ר' מנשה שליט"א ובנו ר' דוד שלמה הי"ו.

מרות שאין לדברים מקור בכתובים, המסורת היהודית העממית מציינת את יום פטירתו של שמואל הנביא בכ"ח באייר. וגם אם בכתובים נאמרו שני פסוקים שונים על פטירתו וקבורתו של שמואל (שמואל א', כ"ה, א' וכ"ח, ג'), הרי שגם כאן היה למסורת העממית מה לומר – ואת קברו של שמואל מראים בראש גבעה נישאה מצפון-מערב לירושלים, באתר הנושא את שמו בערבית: אינבי צמוויל (ובלשון המדוברת: נבי סמואל). זיהויו של המקום כקברו של שמואל (למרות שיש החולקים על כך) ידוע עוד מימי הביזנטים, לפני כ-1,700 שנה, והוא קיבל משנה תוקף בעת שלטון הצלבנים בארץ. במהלך השנים הצטרפו למקום זיהויים נוספים, הקשורים בשמואל: קברי הוריו, אלקנה וחנה, המקווה של חנה ועוד.

עדויות מן העבר

מלבד כנסייה ומסגד, שהחליפו זה את זה באותו המבנה עצמו, היה כאן גם בית כנסת במערה מתחת לבניין (היא הקריפטת של הכנסייה), לפחות במשך 300 שנה (1450-1730). מאז, נחסם הפתח למערה התת קרקעית ונאסר על היהודים להגיע למקום, והוא הפך למסגד.

ישנן עדויות רבות על העלייה למקום ביום פטירתו של שמואל ועל אופייה הססגוני, ביניהן: "מסביבות ירושלים באים, מסוריא וממצרים (=קהיר) ומנוא-אמון (אלכסנדריה) ומארץ בבל, עם קהל ירושלים להשתחוות על קבר שמואל הנביא... ועת ההשתחויה בכ"ח באייר בלילה, זמן פטירתו" (ר' יצחק בן אלפרא, 1441).

"...כ"ח יום בחודש אייר הולך הנשיא של

את תחילת האירועים מציין האדמו"ר בהדלקת האבוקה על גג המבנה, שלאחריה פורצת השמחה הגדולה, הכוללת את כל המרכיבים של ל"ג בעומר המוכרים מהילולת מירון: ריקודים ושירים, פיוטים שנתחברו במיוחד לאירוע ולמקום, נדרים ונדבות, וגם, איך לא, 'חאלקה' לילדים

הנביא שמואל בתאריך זה. לבנו אומר לנו כי אם אך יתאפשר הדבר, בתוך זמן קצר נמצא את עצמנו כאן כבמירון: הדלקה מרכזית גדולה ועוד קטנות יותר, מנגינות מיוחדות וחיידוש הפיוטים הישנים, שהיה של כמה ימים ושכונות אוהלים, שחיטת כבשים, מדורות בכל מקום – והכל לכבודו של שמואל הנביא.

חסידות אונגוואר נוסדה למעשה לאחר שהאדמו"ר ר' מנשה ניצל מן השואה וזכה לגדול תחת הנהגתו של האדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג זצ"ל. את מוסדות החסידות קבע כהגדרתו "מול ציון המצוינת קבר שמואל הנביא", וחיידש את את המנהגים הקדומים. לחסידות זו אין כל קשר לחסידות פרימישלאן-נדבורנא, שכמה מאדמו"ריה